

T A R İ H VESİKALARI

Sayı : 10

İlkkânun 1942

Cilt: II

KAPICIBAŞI NİŞLİ MEHMET AĞA'NIN MOSKOVA SEFARETNAMESİ

Henüz neşredilmemiş sefaretname metinlerimizin en eskilerinden biri daha Türk Tarih Vesikaları dergisinin bu sayısından itibaren umumî istifadeye konulmaktadır. Bu sefaretname, M. 1722 - H. 1135 yılında, Ahmet III. tarafından Moskova'ya, Rusya İmparatoru Petro I. e bir mektup götürmek ve Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 23 haziran 1724 te akdolunan ittifakın zeminini hazırlamak vazifesiyle gönderilen Kapıcıbaşı Nişli Mehmet Ağa tarafından yazılmıştır.

Pasarofça Muahedesinin akdinden sonra 1720 de Rusya İstanbula Aleksej Ivanoviç Daşkov adında bir sefir göndererek Osmanlı İmparatorluğu ile 16 ikinciteğrin 1720 de yeni bir muahede akdine muvaffak olmuştu ^{1]}. Bu muahede ile iki devlet arasındaki sulh teyit olunuyor, Osmanlı Devleti Lehistan Kırallığının irsî olmasına mümanaat etmeyi kabul ediyor ve o zamana kadar Rusların Kırım hanlarına vermekte oldukları vergiyi kaldırıyordu. Kuvvetli bir Lehistan'ın varlığının Osmanlı Devletinin menfaatî icabından olduğunu düşünemeyen Damat İbrahim Paşa bu muahede ile Rusyanın Lehistan işlerine daha çok karışmasına imkân veriyor, Petro'nun imparatorluğunu tasdik etmiyerek yine kendisine Çar ünvanıyla hitap etmeyi bir başarı sayıyordu. Ruslar bu muahedenamenin akdinden sonra da Osmanlılar aleyhine yine bazı hareketlerde bulunmuşlar, Osmanlılara tâbiyetleri oldukça şekli olan Lezgiler ve Kabartay ülkesi sakinleri üzerinde bir takım teşebbüslere geçmişler ve Kırım hudutlarında, Ejderhan civarında ve Hazer kıyılarındaki bir çok hareketleriyle yeniden harp endişeleri doğmasına yol açmışlardı. Bu sıralarda İran'daki karışık vaziyetlerden istifade etmek isteyen Osmanlı Sadrazamı, Fransa ile umduğu ittifakı temin edemeyince, İran aleyhine Ruslarla bir ittifak yapmayı memleket menfaatine uygun görmüş ve bu imkânı araştırmak, yapılacak ittifak teklifinin iyi kabul görüp görmeyeceğini anlamak ve Şirvan Hanlığını, Osmanlı tâbiyetine kabul olunduğu cihetle bundan böyle Rusyanın bu memleket işlerine karışmasının iki devlet arasındaki müebbet sulhe aykırı düşeceğini ^{2]} bildirmek üzere Kapıcıbaşılarından Nişli Mehmet Ağayı, Moskova'ya orta elçi olarak göndermeyi uygun bulmuştu.

Mehmet Ağa 1722 senesi ilkteşrini başlarında İstanbul'dan ayrılmış ve 17 şubat 1723 de İstanbul'a dönmüştür.

Topkapı Sarayı Müzesinin Revan Odası kütüphanesinde No. 1313 m. de kayıtlı olan bu sefaretnamenin ikinci bir nüshası da İstanbul Üniversitesi kütüphanesinin yıldız yazmaları arasında *Sefaretname-i Hattî Efendi ve Ahmet Resmî ve Nahifî* adıyla 270 numarada kayıtlı bir mecmuada bulunmaktadır. Başka bir yerde olduğuna dair henüz bir malûmat elde etmek kabil olamamıştır.

Neşre esas tutulan Topkapı nüshası, 18×30,5 (yazı sathı 21×10) eb'adında 21 satırlı 33 varaktan müteşekkildir. Nesih ile yazılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihî yoktur. Cetvel ve durakları müzehheptir. Ebri mukavva kaplıdır. Yıldız nüshası ise 16×27 eb'a-

^{1]} *Mecmua-i Muahedat*, c. III, s. 229-237.

^{2]} *Tarih-i Küçük Çelebizade Asım*, s. 24.

Moskova Sefaretnamesi

dında 472 varaktan müteşekkil bir mecmua içindedir. Nesih ile yazılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Mecmuanın 78-126 ıncı varakları arasındadır ^{3]}.

Sefaretname sahibinin hayat ve şahsiyeti hakkında malûmat elde olunamamıştır. Adı ve memleketi, Çelebizade Asım Efendi tarihinde iki yerde zikrolunmaktadır ^{4]}. Sicill-i Osmanîde adı, açık olarak yoktur. Yalnız 1725 de Damat İbrahim Paşa tarafından Kastamonîye sürülen ve Patrona vakasından sonra tekrar iş başına geçen Kapıcıbaşı Hısm Mehmet Ağa ^{5]} adlı bir zatın bu devrin kapıcıbaşıları arasında adı görülmektedir.

Faik Reşit UNAT

Mf. V. Talim ve Terbiye Heyeti Azası

^{3]} Hicrî 1188 (M. 1774) den sonra tertip olunduğu son vesikasının tarihinden anlaşılan bu mecmuada bir çoğu bu devirlerin tarih olayları bakımından ayrıca dikkate değer şu risaleler ve vesikalar vardır :

1) Sefaretname-i Hattî Efendi besemt-i Nemçe (1-34), 2) Sefaretname-i Ahmed Resmî Efendi besemt-i Prusya (36-67), 3) Memalik-i Moskova dair Kazak beyzadesinin takrirî (62-77), 4) 1135 tarihinde Moskovaya giden elçi takrirî (78-126), 5) Vasf-ı hal-i Memalik-i Alman ve keyfiyet-i Prusya (128-144), 6) İklim-i Avrupa'da vâki mülûkûn ittifaknamesi (146-153), 7) Avrupa'da vâki kıralların ahvali (154-165), 8) Tatar hanları ve Çerkes ve Nogay ve Dağıstan ve Moskov ve Kazak ahvali (166-187), 9) Dağıstan sükkânı keyfiyeti (188-194), 10) 1143 tarihinde culus-ı hümayun teşhiriyle Nemçe devletine ib'as olunan elçi takrirî (196-218), 11) İmperyo dükalarından Çasar olan Toskana dükasının ahvali (219-228), 12) Sefaretname-i Ahmed Resmî besemt-i Nemçe (230-245), 13) Takrir-i Meramî Efendi Muhaddid-i canib-i Azak (246-275), 14) Avrupaya mensup nizam-ı umur-ı hariciye (276-289), 15) Risale-i Hulasatül itibar (290-339), 16) Musalaha-i Kaynarca (339-358), 17) Tenkihname-i Aynalı Kavak (358-367), 18) Rusyalu ile devlet-i Aliyyenin seksen bir madde üzerine ticaret (muahede) name suretidir (368-395), 19) Devlet-i Aliyeden İsveçluya beray-ı muhafaza-i ittifak verilen temessük sureti (395-399), 20) Rusya kapukethüdasının hudud-ı islâmiyeye dair takrirî (399-402), 21) Reisülküttap Abdurrezzak Efendiye Hayri Efendi kalemiyle verilen ruhsatname sureti (402-404), 22) Reisülküttap Abdurrezzak Efendiye Resmî Ahmed Efendinin takdim eylediği makale (404-410), 23) Devleti Aliye ile hemhudut olan kıralların esamisi (410-420), 24) 1188 tarihinde elçi Abdülkerîm Efendinin takrirî (420-472).

^{4]} *Tarih-i Küçük Çelebizade Asım*, s. 24, 56.

^{5]} *Sicill-i Osmanî*, c. IV, s. 227.

BİN YÜZ OTUZ BEŞ TARİHİNDE ^{6]} MOSKOVA'YA
GİDEN ELÇİNİN TAKRİRİ

HÜV-EL-FEYYÂZ (هو الفياض)

Levha-i tarih-i sal-i âlem hamse ve selâsîn ve mie ve elf ile muhallâ ve mürtesem oldukda tâife-i Moskof Cenerallerinden Topal Yuvan nâm Ceneral-i bed-fiâl ve bundan akdem nehr-i Ton (تن) kazaklarının Devlet-i Aliyye-i ebediyet-ül-istimrâre tâbi Nogay Tatarına ve Çerakise ve Portakal (پورتقال) kazaklarına isâl-i gezend ü hasâr üzere olub ve İmparatorun dahi Çerkes Kerman'da eylediği taaddi ve Arslan Bey vak'ası hususları serhadd-i islâmîde vâki suğurda (نغورده) olan tavâyif-i askeriye'nin bais-i ihtilâli olur haberler ve erâcîf zuhûr ve derun-i İstanbul'da dahi halk ziyade gaddar (dâğdar) olmağla herkes kendü hayallerinde mevhum olan eşkâl ve suver-i fâsidesine suret virmek için dürûğ-ı bîfürûğ-ı gûnâ-gûn işaasiyle etraf u eknaf meslûb-ür-râha olmakdan nâşi ekâzîb-i mezkûre Şevketlû, Kudretlû Azemetlû, Mehâbetlû, Kerametlû ruh-i âlem Padişahımız Sultan Ahmed Han ^{7]} Efendimiz Hazretlerinin gûş-zed-i hümayunları olub tashihi iktiza ve def'-i iştibâh-i küllî irade-i hümayun buyrulduğu ecilden bu abd-i nâçizlerin sefaret ile Moskov Çarı tarafına irsal ve tevfik-i hazret-i perverdigârî ve yümni himmet-i tâcdarî ile hazarât-ı evliya-yi niam Efendilerimizin hâk-i kadem-i iksîr-tev'emlerine rûymal oluncıya değin gerek nezd-i Çarda ve gerek amed-şüd-i esna-yı rahda cilveger-i minassa-i bürûz olan vekayi bu mahalle sebt olunmak için işbu cerîde-i sadakat - hırîde ittihaz olunmuşdur, Cenab-ı nizam-bahşâ-yi umur-ı kâinat tealâ şanuhu meyâmin-i himem-i cezeli hazret-i hudavendigârî ile tevfikat-ı aliyyesin ni'm-er-refik eyliye âmînl

1135 (1722)

İşbu bin yüz otuz beş senesinde taraf-ı Devlet-i Aliyyeden Nâme-i hümayun-ı şevket-makrûn ve mektûb-ı veliyy-un-niamî ile bâ-ferman-ı âlî Moskov Çarı tarafına memur olub sene-i mezbûre mah-ı muharreminin üçüncü çârşenbih (çarşanba) günü ^{8]} Âsitane'den azimet olunub inşa-Allahu tealâ inayetlû efendilerimin yümni himem-i aliyyeleriyle vüs'üm mertebesi müşahede olunan vekayiler tahrir ve beyan olunur.

^{6]} 1722

^{7]} Ahmed III. Hayatı: (1673-1736), saltanatı: (1703-1730)

^{8]} 16. X. 1722

Eluâki fi 3 M (3 muharrem 1135 = 14. X. 1722)

İşbu sene hamse ve selâsîn ve mie ve elf muharreminin guresinde ^{9]} hâlâ Kethüda-yi hazret-i Sadr-i Âli Efendimiz Hazretleri bu kulların çağırub İnayetülû Efendimiz seni Moskov Çarına tayin etmişdir, var tedarük üzere ol deyü tenbih buyurdular. İki gün mürurundan İnayetlû veliyy-ün-niam Efendimizin hâk-i paylerine varıldıkda Nâme-i hümayun-ı mehabet-makrûnı ve Mektûb-ı hazret-i veliyy-ün-niami yedimize teslim ba'dehu gerek Han-ı Âlişân Hazretlerine ve gerek Çar-ı müşarünileyhe tefhimi muktazi olan bazı mevad bu kullarına nasihat-âmiz ile lisanen tenbih ve ferman buyurub bu kulları dahi hâk-i pay-i aliyyelerine rûymal idüb vedâ' ve mekâri bargirleriyle mah-ı mezburun sekizinci günü^{10]} Kırkkilse nâm mahalle nüzul ve menzil bargirlerine süvar olunub Aydest kurbinde Karapınar nâm karyede Devletlû İnayetlû Veliyy-ün-niam Efendimiz Hazretlerinin taraf-ı âlilerinden* Tatar Ali nâm kullariyle bir kıt'a memhur kâime-i emr-üslûbları taraf-ı kullarına vüsul ve derun-ı kaimede bazı mükâlemeye dair hususlara murahhas buyurmuşlar. İnşâ-Allâhu tealâ iktizasına göre vaktiyle icrasına mubaderet olunur. Hak sübhanehu ve tealâ kendi lûtfiyle her halde umurumuza tevfikin refik eyliye âmîn bi-hakki seyyid-il-mürselîn.

Hacıoğlu Bazarına nüzulümüzde Âsiteneden azimetimizden bir hafta mukaddem Moskov Kapu kethüdası tarafından giden ulağın maiyetine tayin (olunan) Divan çavuşlarından Hasan Çavuşa müsadefe olunub bundan akdem Moskov Elçisi üzerine tayin olunan Mustafa Ağa ile Moskov'a maen gitmekle ol târafa dair bazı hususlar kenduden sual olundukda *takrir* "siz böyle sebük-bâr niçün gidersiz, biz geçen sene Mustafa Ağa ile tedarükimiz ile gitdikde bile azîm zaruret çekdik. Anda sizin için kap ve kaçak bulunmaz ve sizin aşçınız (عشچیکز) yokdur. Hal-ka taam kim pişirür, anlar size tayin yerine akça virürler. Pek zaruret çekersiz ve bizim iki âdemimiz vefat eyledi, kefen bile bulamadık,, deyu takrir eyledikde hizmetkârlarımıza azîm infial gelmekle biz dahi kenduye "Bu misillü sözleri hizmetkâr yanında söylenür mü» deyu cevap ve gene hizmetkârlarımıza istimalet virüb on üçüncü gün^{11]} Tulça nâm mahalden nehr-i Tunayı ubur ve İsmail nâm mahalle nüzul olundukda aşçi ve ve bazı levazımata müteallik tedarük için bir gün meks olunub ve esna-yi tarikde ubur olunacak kebîr sular olub ve gayri bu mahalden

^{9]} 12. X. 1722

^{10]} 19. X. 1722

^{11]} 24. X. 1722

ekseri menzil-i araba olmağla Nâme-i Hümayunu muhafaza için bir kırmızı pûşîdeli koçı tedarük olunub ve nehr-i Turlaya karîb Yanık Palanga nâm mahalle nüzul olundukda bu mahalden Özü kal'asine varınca mabeyni otuz saat mesafe berr ü beyâban olmağla maiyetimize iki bayrak beşlü tayin ve nehr-i mezbûru ubur ve ol gece Koca Bey (Hoçabey) tâbir olunur bir tepenin dibinde ârâm ve bu mahaller ziyade mahuf olub mürur u ubur iden ebna-yi sebîlin ziyade usreti ve muhatara olmağla vücuhla bir palanga ve bir hana muhtacdır. İnyetlû efendilerimizin malûm-ı devletleri buyurulmak için tahrيره cesaret kılındı. Ertesi Özü kal'asine iki saat karîb Berezen suyu tabir olunur nehri kayıklar ile ubur ve Özü Muhafızı Ahmed Paşa tarafından Kethüdası ve Özü Kadısı ve birkaç ocak çorbacıları Nâme-i Hümayun-ı şevket-makrûna ikramen istikbal ve kal'a bîrununda cümle ocak ağaları selâma dizilüb top şenliği ile konağımıza nüzul olundukda Paşa-yı müşarünileyh dahi konağımıza gelüb Şevketlû, Azemetlû, Kudretlû Padişah-ı âlempenâh Efendimizin ve inayetlû efendilerimizin sadakatkârı ve hayırhâh kulları olub Nâme-i Hümayun-ı şevket-makrûnun şerefine bin-nefs kendi hidemat-ı padişahîye ihtimam ile inayetlû efendilerimizi dua-yi hayr ile ve dâima duaları hizmetinde derkâr olub ahali-i vilâyet dahi kenduden hoşnud ve râziler olduğu müşahede olunub cerideye tahrيره cesaret kılındı ve ertesi gün kayıklar ile Kılburun'a geçilüb Orkapusu bu mahalle kırk saat mesafe olmağla iki bayrak beşlü ile revane ve iki gece berr ü beyâbanda kalınub Âsitane'den yirmi iki günde Orkal'asi nâm mahalle duhûl ve Saadetlû, Celâdetlû Han-ı Âlişan Hazretleri Bağçesaray'da hastalık olmağla sayd ü şikâr behanesiyle Kırım adası dâhilinde leb-i deryada vâki Urkal'asi'ne üç saat mesafe Katkazak nâm karyede bulunub Mehmed Baki Efendi nâm bir âdemisin gönderüb ertesi kenduleri dahi Ur'a teşrif buyurdıklarında İnyetlû Efendimin mektub-ı şerif ve kaime-i münifelerin teslim ve lisanen ferman buyurdıkları bazı ahvali tefhim ve kendulerinin lisanen takrirleri İnyetlû veliyy-ün-niamın hâkîpa-yı âlilerine bir kıt'a kaime-i bendegî ile irsal kılındı.

fi 26 M (26 muharrem 1135 = 6. XI. 1722)

Tarih-i mezbûrda bu mahalden hareket Kırım karyelerinden ve Karasu'dan ve Kerş'den (كرش) mah-ı safer-ül-hayrın beşinci gün^{12]} Kal'a-i cedîd nâm mahalle nüzul, vech-i meşruh üzere kal'a neferatı ve ocak ağaları Ömer Paşa tarafından istikbal ve Nâme-i Hümayun-ı şevket-makrûna ikramen top şenliği ile konağımıza nüzul oldukda kal'a ağaları

^{12]} 15. XI. 1722

“mukaddem Azak’a sizin haberiniz gidüb Çetenli (چتلى) nâm mahalle beşlü bayrakları karşı gelmeğe muhtacdır. Zira Çetenli’den öte yalnız gidilmez. Devlet-i Aliyye tarafından gelenler ol mahalde bayraklar gelince beher hal meks iderler,, deyü haber vormeleriyle biz dahi Seadetlû Mirza Mehmed Paşa Hazretlerine Çetenli nâm mahalle bayraklar göndermek için âdemimiz ile bir mektub tahrir ve Aço kal’ası muhafızına bir beşlü ile gönderilmek üzere irsal ve ertesi gün sefineler ile on sekiz inil der-yadan Taman yakasına geçilüb ertesi Temrek nâm mahalle nüzul olundukda bir gün meks olunub beşlü bayrakları geç gelür mülâhazasiyle Seadetlû Bahtgiray Sultan on saat karib mesafe Kapulu nâm mahalde olub ve Çetenli nâm mahal berr ü beyâban olmağla Nâme-i Hümayun ile meks olunmamak için bir mikdar Tatar maiyetimize tayin itmeleri için bir mektub gönderilüb ertesi gün Karakoban nâm mahalle nüzul ve andan dahi Çetenli kurbine nüzul olundukda Acu Beşlü Ağası Mustafa Ağa menzil tedarüki için mahall-i mezbûra gelüb ve Temerek Beşlü Ağası Çoban Ağa yanımızda olmağla ikisinin neferatiyle gitmek üzere kendülere tefhim olundukda “bir vechile bizler boynumuza almayuz ve neferatlarımız dahi cümlesi yanımızda mevcut değildir, götürmeğe havfediriz,, deyü cevap eylediklerinde der’akab Bathgiray Sultan tarafından mektub varid olub mefhumunda “maiyetinize Mehmed Mirza nâm bir âdemimiz tayin olunmuşdur. Azak Beşlülere gelüb mülâki olundukda avdet itdiresiz,, deyü tahrir itmişler. Ertesi nehr-i Koban’ı ubûr, bir saat karib Küçük Akındılı nâm mahalle nüzul ve tayin olunan Mehmed Mirza sekiz nefer âdem ile mahall-i mezbûra gelüb “dahi âdemin var mı,, deyü sual olundukda “hergelemiz karşıda olmağla cem’ idemedim,, deyü cevap eyledi. Biz dahi mütevekkilen alallâh kendü âdemlerimiz ve on beş nefer mikdarı sürücü ile revâne ve dört gece berr ü beyâbanda kalınub Gögümlük nâm mahal Azak kal’asine iki saat karib olmağla Azak Beşlülerine müsadefe olunub ol gece ol mahalde kalınub ertesi Gögümlük suyunu mürur ve Azak Valisi tarafından Nâme-i Hümayunu istikbal için sabıka Kethüdası İbrahim Ağa ve Beşlü ağaları gelüb Azağa duhulümüzde üç pare top şenliği idüb Defterdar Efendinin konağına nüzul

Elvaki fi 17 S. (17 safer 1135 = 27. XI. 1722)

Yevm-i mezbûrda Devletlû Mirza Paşa Hazretlerine varılıb bir saat evvel gitmemiz için müzakere olunub Moskovlu tarafından hudud başında olan Yeni Kal’a Boyarına mektub yazılıb Azak Çete Ağası Mustafa Ağa ve tarafımızdan bir âdem gönderilmek üzere tasmin olundu. Biz dahi bir imtihan için maiyetimize tayin olunan tercüman Antonaki’yi maan göndermek üzere Devletlû Mirza Paşa Hazretlerinden istizan olunub anlar dahi münasib görmekle maan gönderildi. Zira “yollarda Ka-

pu Kethüdasından serhad başlarından olan zabıtlere kâğıdılarım vardır, ben vardıkdan sonra sizi bir saat tevakkuf itdirmezler ve sizi izaz ve ikram ile götürürler. Bu yolla'daki gibi zahmet çekilmez,, deyü söylerdi. Bundan mâadâ Çarın avdeti hususundan esna-yı musahabetde "Çarımız bu işe bu kadar yapışdıktan sonra feragat itmek emr-i muhaldır,, deyü herbâr söylerdi. Biz dahi "inayetlû efendilerimizin hulûs-ı kalblerine göre Cenab-ı Rabb-ül-âlemîn kendü kahriyle münhezimen avdetin müyesser eyliye,, deyü derunî dua iderek ertesi gün Vezîr-i müşarünileyh tarafından ve tarafımızdan Azak kal'asına dühulümüzü ve ol tarafa azimetimizi müş'ir mektublar tahrir ve taraflarına irsal olundu. Yedi gün mürurundan sonra avdet ve Vezîr-i müşarünileyh Hazretlerine yazılan mektublarında hudud başında Mustafa Ağa ile mükâlemeye tayin olan Komarın geldüğünü tahrir idüb "bizim ol tarafa varmamızı kat'â tahrir itmeyüb ancak zabıtime âdem gönderdim; mâdamki haberi gelmedikçe bu tarafa gelmelerine ruhsat virmem ve geldikleri halde tayinatların vameğe iktidarım yokdur,, deyü lisanen günderdiği cevabdan sonra "lisanen haberine ne itibar,, deyü kanaat olunmayub tekrar Vezîr-i müşarünileyh tarafından ve tarafımızdam "lisan haberine ne itibar ve taraf-i Devlet-i Aliyyeden bir saat evvel Çar Hazretlerine varılmak ferman olmuşdur,, deyü mektublar yazılıp irsal olundukda üç gün mürurundan sonra boyar-ı mefsur tarafından Vezîr-i müşarünileyh hazretlerine ve tarafımıza gelen mektubların tercümesidir:

Elyaki' fi 28 S. 1135. (28 safer 1135 = 8. XII. 1722)

Devletlu Seadetlu Azak Valisi Mehmed Paşa Hazretlerine

Temenna olunur ki bu senede ve bu ayda gönderdiğiniz kâğıd gelüb vusûl ve mefhumu malûm oldu. Nişli (نیشلی) Mehmed Ağa için tahrir buyurulmuş idi. Mukaddem kâğıdınızda haberin virmedin idi. Şimdi tekrar mektub tahrir olunub irsal olunmuşdur ve sizin âdemleriniz yediyle Kapudan beş nefer kazak ile gönderilmişdir. Siz devletluya rica olunur ki Kapucubaşı Ağaya buluşdurasız ve Kapucubaşı Ağaya buluşduktan sonra selâmet üzere gene avdet ve tarafımıza irsal idesiz temenna olunur.

Bende (ایدری ایلوس) İdrialûs

Tarafımıza gelen mektubun tercümesidir:

İzzetlu dostumuz Mehmed Ağa,

Selâmlar ve dualar olunur. Sizin gönderdiğiniz âdemler ile mektubunuz vusûl buldu ve malûmumuz oldu. Anın cevabıdır ki size yaz-

mışıdır ve Devletlu Azak Valisi Mehmet Paşa'nın mektubunda sizin Azağa geldiğinizi yazmışlar ve tercüman Antonaki'yi gönderdiğin işaret itmişler ve benim mektubumda Paşa'ya cevaben yazmamış idim. Niçin lisanen tercümana ifade etmişdim ki bu tarafda kal'amız yeni yapılmıştır, böyle Elçileri almağa kondurmak için bir yer yapılmamıştır. Azak Yeni Kal'aden uzak olmayub bir günlük yol olmağa benim zabitimden heman ferman geldiği gibi sizi riayet ile almasına memurum ve Çar Efendimizin olduğu mahalle riayet ile götürürüm. Eğer ferman gelince Azak'da meks itmeğe râzı değilseniz buyurun, ferman gelince Yeni kal'ade meksidin kendünüzün harciyle ve size ifade ederim ki yeni yer olmağa huzursuz konaklarda olursuz. Çok âdeminiz olmağa sıklet olur. Zahîre için bulunmakta size azîm zahmet olur ve size hoş geldiniz demeye âdem göndermediğimiz mazur olsun; işlerimiz ziyade çok olmaklardır. Şimdi Yeni Kal'a'den Kapudanımızı gönderdik; hoş geldiniz, safa geldiniz. Eğer kendi harcınız ile ferman gelince Yeni Kal'ade oturmağa gelürseniz heman elinizdedir, buyurun konak viririz ve Kapudanımız ile haberin gönderesiz.

Bende
İdrialûs

Tekrar Kapudanla tarafımızdan irsal olunan mektub suretidir:

fi 29 S. (29 safer 1135 = 9. XII. 1722)

Sadakatlu Mahabbetlu Yeni Kal'a boyarı dostumuz hatemet avakıbuha bil-hayri ver-reşad kibeline

Dostluğa lâıyk ve mihr ü mahabbete müvafık selâm-ı selâmet- encam ve peyam-ı meveddet- irtisâm iblâğıyle hâtır-ı dostaneleri riayet ve isti'lâm olunduktan sonra inha ve ifham olunur ki, irsal eylediğiniz kapudanınız yediyle mektubunuz vüsul ve mefhumu malûm oldu. "Kal'amız yeni yapılmış kal'adir, size lâıyk konak bulunmaz ve yanınızda âdemleriniz çok olmağa zabitimden ferman gelince zahîre tedarükine kadir değiliz, zahmet çekersiz, eğer zahîreniz ile gelürseniz hoş geldiniz. Ne vakit gelmek mürad iderseniz konaklar hazırdır," deyü yazmışsınız. Hazzeyledik. El-hamdü-lillâhi tealâ Şevketlû Kudretlû Azametlû Padişah-ı âlm-penâh Efendimizin eyyam-ı devletlerinde size bir türlü zahîre teklifi ile rencide idüb zahmet çekdirmeyüz. Hürmetlu Çar Hazretlerine varınca kendü akçamız ile iktiza iden zahîremizi aluruz. Dostluk muktezası üzere bizim sizden matlûbumuz bir gün evvel Nâme-i Hü-

mayun-ı şevket-makrun ile Hürmetlu Çar Hazretlerine göndermeğe sa'y ü ihtimam eylemenizdir. İnşâ-Allâhu tealâ mah-ı rebîulevvelin gurre si hamîs (10. XII. 1722 perşembe) günü Azak'dan hareket ve hududa karîb bir mahalde ol gece meks ve ertesi yevm-i cüm'a seherice mahall-i mez-bûrden dahi hareket ve size Yeni Kal'aye varılmak tasim olunmuşdur. Sizler dahi mutad-i kadîm üzere merasim-i dostluk ne vechile riayet olunmak lâyıık ve münasib ise icra idersiz ve tercüman Antonaki dahi Kapudanınız ile maan tarafınızâ âminen ve sâlimen iade ve ircâ olunmuşdur. Ves selâmü âlâ men ittebe^c-al-hüda^{13]}

Hududdan Yenikal'a, saat 5

Bundan sonra Ur kal'asinden Seadetlu Celâdetlu Han-ı âlişân Hazretlerinden müfarekat ve esna-yi rahda vâki kaza ve kasabada ve kal'a ve palangalardan Karasu ve Yeni Kal'a ve Taman ve Temerek ve Acu vel-hasil Azak'a gelince vüs'üm mertebesi bazı havadisat ve vukufu olanlardan isticlâb ve üç kıt'a memhur kaime hâlâ Defterdar Efendinin Ağalarından Ömer Ağa ile hâk-i pâ-yı veliyy-ün-niamîye irsal kılınmışdır. Ba'dehu Azak'da İnyetlû veliyy-ün-niam efendilerimizin eyyam-ı devletlerinde iktizaiden zehâir ve levazımâtımızı cümle tedarük ve mübâyaa olunub mah-ı rebîulevvelin gurre si hamîs (16 XII. 1722 perşembe) günü Azak'dan hareket ve savb-ı memuremize azîmet olundukda Devletli Mirza (Mehmed) Paşa Hazretleri tarafından sâde nakkare ile sabıka Kethüdası İbrahim Ağayı ve neferatlarıyla on bayrak Beşlü Ağalarını tayin buyurub ol gece hudud başında meks olunub ertesi Boyar-ı mastur tarafından yüz nefer atlı ile bir Kapudanı İkioba tabîr olunur mahalde istikbal-i Nâme-i Hümayun ile bizi teslim ve Ağa-yi mumaileyh teslimine yedlerinden temessük alub ve cümle ile helâllaşub mütevekkilen alellâh revâne olunmuşdur. Bir saat mürurundan sonra sınır başında zayı olan eşyaların dâvâsına memur Mustafa Ağa ile mükâlemeye tayin olunan Kumsara müsadefe olunub dostluk merasimi üzere vafir dil-nevâzlık idüb biz dahi "Çar Hazretleri tarafından sınır başında Mustafa Ağa ile mevadd-ı mezbûru dostluk şurutu üzere bir surete ifrağ itmek için tayin olunmuşuzdur. İnşâ-Allahu tealâ eshel vech üzere suret-pezir olub ve mabeynde bu misillu yaramazlık idenlerin cezaları dahi tertib olunur,, deyü sınır başına gidüb biz dahi yeni kal'alerine nüzulümüzde Boyar-ı mesfur dostluğa lâyıık vechile ikram ve Nâme-i Hümayuna ikramen dokuz

^{13]} Selâm Kur'âna uyana (hidayete erene) olsun! manasına gelen والسلام علی من اتبع الهدی âyeti eskiden, müslümanların müslüman olmaları karşı bir selâm formülü olarak kullanılırdı.

pâre top şenliği edüb ve konaklar tayin ve ertesi konağımıza gelüb "bu vaktedek bu yoldan Elçi geçdüğü olmayub ihtimaldir ikramda kusur olur mülâhazasıyle mukaddem size şöyle yazmış idik. Şimdi Çarımızın fermanı geldi. Sizi muazzez ve mükerrem götürürüz. Kendüleri dahi Ejderhan'dan avdet ve Moskov'a azimet itmişlerdir. Ancak kal'amız yeni olmağla araba ve bargir tedarüki için bir iki gün meksidesiz,, deyü rica eylediler. Biz dahi efendilerimizin eyyam-ı devletlerinde dostluk rüsumuna lââyık ikram ve kendüve bir ağır boyama ihda, ol dahi ertesi bir hinto gönderüb derun-i kal'ade konaklarına davet idüb davete icabet olunub varıldıkda anlar dahi dostluğa lââyık ikram, kahve ve çay şerbeti getirüb Devlet-i Aliyye ile Çarlığın dostluğu müzakere olunub veda olundukda bir top sade hitayî taklidi (تقليدى) hediye virüb biz dahi tekrar avdetine bir boyama ihda ve gene hinto ile konağımıza gelüb taraflarından maiyetimize bir kapudan tayin eylediler. Bir iki gün dahi avk idüb tekrar araba ve bargir için ibram olundukda "Seraskerimiz tarafından sizi muazzez ve mükerrem götürmek için mahsus bir âdem gelecektir, anın için tehir olunur,, deyü cevap; biz dahi "elbette yarın gideriz,, deyü ibram olundukda araba ve bargir getirüb mah-ı rebülevvelin sekizinci pencşenbih günü ^{14]} hareket olundukda yedi pâre top şenliği itdiler. Kal'a-i mezbûre Ton (تن) kenarında çimden yapılma bir sagır kal'adır, yedi aded tabyesi var; dördü su tarafında, üçü kara tarafına nazır; bir iki âdem kaddi hendeği ve on zirâ' mikdarı eni vardır ve hendeğin taşrasında ağaçdan çarh-ı felek dizilmiş ve her tabyede yedişer pâre timur topları var ve iki kurşum menzili kadar mahalde bir varoşu var ve *taygan mande* ^{15]} beş yüz mikdarı köprü tonbazı misillu tonbazı var. Ve Çerkeskerman didikleri kal'a canibinden anın dahi önünden Ton suyu mürur ider. Mezbûr Ton suyunun bir mikdarı ada misüllu kal'ayı çevirmiş. "Bunun dahi yetmiş seksen mikdarı topu varmış,, deyü haber virdiler ve bu Ton kazaklarının başı olan Hatman kal'a-i mezbûrda sakindir ve Topal Yuvan didikleri mel'un dahi bu kal'ade olub mezbûr Hatman'ın hükmündedir. Mezbûr kal'aler bir metin ve müstahkem kal'aler değildir.

Der menzil-i Mançkerman

Saat 3

Üzerimize tayin olan kapudan tarafından menzil-i mezbûre konaklar için mukaddem âdem vardıkda "bizler bunda konak virmeyiz, Hatma-

^{14]} 23. XII. 1722.

^{15]} *Taygan mande* = *Taygan* yapısı.

nımızdan kâğıd olmadıkça,, deyü cevap virmişler. Biz vardıkda her ne hal ise bir konak bize ve bir konak Osman Ağaya, kusur tevabilerimizi bir etmekçi fırınına kondurub kapudan-ı mesfure "Elçi misafirdir, konak verdik, lâkin sana vermeyüz, ol gece araba içinde yatmışlardır,, Ales-seherî tarafımıza tercüman gelüb "Varoniş Seraskeri tarafından sizi götürmek için mahsus âdem geldi. Şimden sonra refahiyet üzere gidersiz, kendüsi Çerkeskerman'da olan Hatman'a gitdi; zira bu kermanlar anın hükmündedir. Andan kâğıd alacaktır. Gelince bugün meksedin,, deyü cevap eyledi. Biz dahi "meksetmeyüz, ardımızdan gelsün ,, deyü ibram ve hareket olunmuşdur.

<i>Der menzil-i Boğaz- kerman Saat 2</i>	<i>Der menzil-i Kerman-ı Beserkin^o (بسرکنو) Saat 3</i>	<i>Der menzil-i Kerman-i Melhof (ملحوف) Saat 1</i>
<i>Der menzil-i Kerman-ı Daztol (دازطول) Saat 3</i>	<i>Der menzil-i Kerman-ı Kondroş (قوندروش) Saat 6</i>	

Menzil-i mezbûrda sabah hareketimizden mukaddem Varoniş Seraskeri tarafından üzerimize tayin olunan Mayor Çerkeskerman'dan gelüb vâfir itizar ile "bu kermanlar Çerkeskerman'da olan Hatmanın hükmündedir. Ana vardım size ikram itmek için Çardan kâğıdlarım var idi ve sizin için Kermanlara hitaben kâğıdlar aldım, şimden sonra sizi ikram ile götürürüm ve sizi doğru yoldan Moskov'a gitmeğe Çarımız ferman itmişlerdir. Sizi doğru yol ile bir saat mukaddem götürürüm,, deyü cevap eyledikde bilûtf-illâhi tealâ yolu çevirdiğinden bu dahi dek olduğu malûm oldu. Menzil-i mezbûrdan Ton suyunu bırakub bu mahalle gelince Ton kenariyle gelinüb altı adet kerman yolları sazlık ve bazı yerleri bataklıkdır. Kerman-i mezbûrlar bir metin ve müstahkem değil, ancak Tatar havfinden palanga misillü ağaçdan birer şarampo çevrilmiş, bağ hendeği kadar birer hendeği ikişer üçer timur şayka topları var, hîn-i iktizada birbirlerine haber için. Bu mahalde Ton kenarından ayrılıb ve sol tarafa gidilüb Bozuk tâbir olunur lisan-ı Tatarca ve Moskofça Doneç demekle maruf bir nehr-i kebîr kenariyle gidilmiştir. Nehr-i mezbûr gene bu mahalde Ton suyuna dökülür.

<i>Der menzil-i Kerman-ı Kaltoniso (قالتونيسو) Saat 10</i>	<i>Der menzil-i Kerman-i Kamanıçe Saat 6</i>	<i>Der menzil-i Kerman-i Hondrof (حوندروف) Saat 3</i>
<i>Der menzil-i Kerman-ı Mitakin (میتاکن) Saat 4</i>	<i>Der menzil-i Kerman-ı Buhan (بوحان) Saat 3</i>	

Kerman-ı mezbûrlar dahi tahrir olunan kermanlar gibidir ve Hatman'ın hükmi bu mahalde tamam olub Ton kazakları tâbir olunan bu kermanlarda sakindir ve içlerinde câbecâ Kalmuk keferesi dahi vardır. Menzil-i mezbûrlar birbirlerine üçer, dörder saat mesafe olub her birinde birer türlü illet ile birer gece kalarak Yeni Kal'anin bargirleriyle bu mahalledek getürüb tekrar araba ve bargir tedarüki için bir gün meksitdirilüb bu mahalle gelince yollarda isticlâb olunan bazı havadisat bir kıt'a kaime-i bendegî Azak Valisi tarafından gönderilmek üzere arz-ı hâk-i pâ-y-i veliyy-ün-niamî kılındı ve bu menzilden Bozok suyunu dahi geçüp Haydar tâbir olunan nehrin kenariyle gidilmiştir. Nehr-i mezbûr Tunca kadar vardır.

<i>Dermenzil-i Kerman-ı</i> <i>Haydar</i> <i>Saat 12</i>	<i>Dermenzil-i Kerman-ı</i> <i>Belenski</i> <i>Saat 7</i>	<i>Dermenzil-i Kerman-ı</i> <i>Zakotni (ذافوتی)</i> <i>Saat 4</i>
<i>Dermenzil-i Kerman-ı</i> <i>İstiravoda (استراوده)</i> <i>Saat 2</i>	<i>Dermenzil-i Kerman-ı</i> <i>Belilonski</i> <i>Saat 3</i>	<i>Dermenzil-i Kerman-ı</i> <i>Edevetok (ادهوتوق)</i> <i>Saat 5</i>
<i>Dermenzil-i</i> <i>Fernelibova (فرنهليب اووه)</i> <i>Saat 10</i>	<i>Dermenzil-i kal'a-i</i> <i>Palunka (پالونقه)</i> <i>Saat 3</i>	

Kal'a-i mezbûre gelince Kermanlar birer karye misillüdür. Tatar havfinden bazılarında birer şarampo çevrilmiş, anlar dahi viran; ancak kal'a-i mezbûr bir yüce tepe üzerinde vâki çatmadan ve dört köşesinde birer kulesi var ve dairen mâdâr etrafını varoş çevirmiş ve varoşun dahi etrafını göl çevirmiş ve Tatar havfinden bu mahalde bin mikdarı muhafazacı Diragon tâbir olunur atlu soltat askeri muhafızlarıdır. Bunlar sefere gitmemişlerdir. Bundan akdem üzerimize me'mur olan mayor geldikde Varoniş Seraskerinden tarafımıza mahabbeten selâmın getürüb dostluk arz itmişler idi. Biz dahi dostluk merasimi üzere bir mektub tahrir ve bir dest-âvîz irsal eylediğimize binaen ol dahi tarafımıza bir mektub tahrir idüb mahall-i mezbûrda vüsul bulmuştur.

Mektubun tercümesi:

İzzetli dostumuz Kapıcıbaşı,

Sizin dostluğa binaen yazılan mektubunuz vüsul buldu. Pek memnun olduk ve ben de hizmetinizde bulunmağa hazırım. Allâh nasîb iderse buluşduğumuz vakitte her şeyden malûmunuz olur. Ve size ifade iderim ki İmparatorun fermanı üzere Kurutabak kal'asına dâhil oldum

ve size mektubu ol mahalden yazdım ve siz ol yoldan geçersiz, umarız sizinle ol mahalde görüşürüz; aostluğa binaen sizin hizmetinizde olmağı isteriz.

Bende

Petro Armanloka (بروارمالو)

Kal'a-i mezbûre nüzulümüzde Moskov'un yolu doğru Tuğla'ya giderken bu mektubdan gene bizi bir tarafa sapdıracakları malûm oldu, lâkin birvechile çare mümkün olmayub ve olmayacağı dahi bedidar olmağı es-sabru miftâh-ul-ferec الصبر مفتاح الفرج mazzuniyle amel ve vaktin iktizasına göre hamûş olduk.

*Der menzil-i karye-i Limone
Saat 5*

*Der menzil-i Usret (اوسرت)
Saat 5*

Menzil-i mezkûre gelür iken buçuk saat kurbünde Bırabaş (براباش) tâbir olunan askerinin Hatmanı Ejderhan seferinden avdet idüb bir kurşun nişanı karîbimizden mürur iderken kendünün hâtırın sual için âdem gönderüb biz dahi koçumuzu durgudub ve kendü dahi hintoyın alko-yub "Âyâ koçudan inerler mi," deyü vâfir zaman müterakkib oldular. Biz dahi Şevketlü Azametlü Mehâbetlü Efendimizin Nâme-i Hümayun-ı şevket-makrûnlarının celâdet ve mehâbetin izhar için koçumuzdan bile inmeyüb gördü ki kat'â bizden hareket yok, âhir-i kâr kendüsi piyade koçumuzun yanına gelüb hal ve hatır sorulduktan sonra bu def'a seferlerinde çekilen zahmetlerine teessüf iderek bazı istimâ' olunan haberleri kendüden sual eyledikde cevabları "on beş bin asker dirler, ancak ben on bin asker ile gitmiş idim, bin beş yüz mikdarı askerimi Ummuş nâm mahalde yaptığımız kal'ade muhafazacı tayin eyledim ve kendim dahi dört bin mikdarı asker ile avdet eyledim, kusur askerimden mâadâ kendimin yalnız yedi yüz bargirim helâk oldu ve askerimden dahi mahallime varınca ne mikdar asker ile varacağım nâ-malûm. Vel-hasil bu keyfiyet ile gidiyorum ve gene bana bir aydan sonra Moskov'a gel diye Çar tenbih eyledi. Bir aya değin ben evime bile varamam, ne şekil ideceğimde mütehayyir kaldım ve bu işlere vükelâ-yi devletimizin kat'â rızaları yokdur, lâkin nişliyelim, söz kâr itmez; heman bizim rahatımız için sizden bir çare olaydı ve hem sizin yolunuz bu değildir; bu yollarda ne gezersiz, niçün doğru götürmek için sıklet etmezsiz? zira Kızıl Yumurtaya değin kalmamağa sa'y idin ve kendü ile buluşduğunuzda ziyade tekid üzere söylen; bu işlerden feragat edeydi," deyü bizi terğib eyledi ve "bize ayb eylemeyin zira bizlerde yokdur. Tütünüüz

var ise lütfedin bize bir mikdar virin,, deyü rica edildikde biz dahi bir vukiyye tütün ve bir çubuk ve birkaç lüle hediye olmak üzere verdikde azîm memnun olub cevab eyledi ki “şimdi bu tütünü bizim ordumuzda iki yüz ruble virsek bulunmaz. Bize bu vilâyetimize değin kifayet ider,, deyü başından kalpağın çıkarub temenna eyledi. Biz dahi kendülerine “ağırlığımız ve kilerimiz mukaddem ileri gitdi, yohsa sizden bir şey diriğ olunmaz idi. İnayetlü efendilerimizin eyyam-ı devletlerinde her şeyimiz vardır. Vilâyetinize varınca zahîrenizi bile verir idik. Ya bu sizin zaruretinize sebep nedir?,, deyü sual olundukda “beş altı yüz mikdarı sefine ile Çarımızın zahîresi gelür iken Ejderhan denizinde ziyade furtunadan (فرتونه) bil-küllüyye gark olmağla kaht olmasına bâdi bu oldu,, deyü cevab virüb biz dahi kendülerine vedâ ve menzil-i mezbûra nüzul olunmuşdur.

Der menzil-i kal'a-i Dübnek (دينك)

Saat 8

Menzil-i mezbûra gelür iken Hatman-ı mezbûrun bin mikdarı döküntü askerine ve ağırlığına ve toplarına müsadefe olunub zelil ü sergerdan kimi piyade ve kimi sekiz on kişinin bir zebun bargiri var ve kimi çıplak ve şiddet-i şita bir mertebededir ki bir vechile tâbir ve tahrir olunmaz. Böyle zülâletlerin ^{16]} görüldükde Cenab-ı Rabb-ül-âlemin'in lûtf u keremine secde-i şükrü takdim ile Şevketlu Azametlu Kudretlu Efendimizin ve İnayetlü Efendimin dua-yi ömr ü devletleri tekrar kılınub menzil-i mezbûra nüzul. Kal'a-i mezbûr bir hendek ile çevrilmiş ve bir toprak kal'adır ve şarampo dizilmiş ve derununda bin mikdarı muhafazacı diragon soltatı vardır. Tatar havfinden sefere dahi gitmemişlerdir ve bu kal'anin zabiti hâlâ sınır başında Mustafa Ağa ile mükâlemeye memur kumsardır (Komser). Böyle kırk pâre Kerman'a hükmider ve bu Kermanlar ahalisi cümle bir başdan ayrılma başka bir Kazaklardır ve araba ve bargir tedarüki için bir gün meks olunub kumsar-ı mezbûrun avreti “kocam ile yolda görüşmüşler, bizimle dahi görüşseler,, deyü hanelerine davet, biz dahi “sahibsiz haneye varmak bir vechile mümkün değildir,, deyü bazı dest-âvîz ve bir ağır boyama ile oğlumuzu kendülerinin hatırlarını sual itmek için gönderüb oğlumuz vardıkda ikramen beş pâre top şenliği itmişdir. Fil-hakika bu mahalle gelince bu avretten görülen ikram bir mahalde kimseden müşahede olunmamışdır. Ertesi gün hareket olundukda Nâme-i Hümayuna ikramen tekrar top şenliği eylediler. Bu mahalden gene Ton kenarına gelüb Kurutabak tabir olunan Kerman'da bargir değışilüb ve nehr-i Ton'u buz üzerinde ubûr olunmuşdur.

^{16]} Zülâlet, zillet (= hor ve hakir olmak) manasınadır. Kamus tercemesi, İstanbul 1272 baskısı, c. III, s. 216.

Der menzil-i Horyef (حوريف) Der menzil-i karye-i Fetunke (فتونكه)
Saat 6 Saat 6

Menzil-i mezbûrdan Ton suyunu bırakub üç saat kurbinde Tagerof tabîr olunur Kerman'a bir kahve içmek için nüzul. Kerman-ı mezbûr çimden yapıma bir sagîr kal'a olub Varoniş suyu önünden mürur idüb Ton suyuna dökülür ve suyun kenarında iki kalyon kazıklar üzerine bindirüb ve üzerini tahta ile puşide ve bundan mâada on sekiz mikdarı çektiri ve firkate misillü mezbûr kalyonlar gibi puşide idüb bunları tafahus eyledikde "Taygan'dan gelme sefinelerdir," deyü cevap virdiler. Ol mahalden dahi hareket, esna-yi rahda Varoniş Seraskeri tarafından istikbal için bir âdemi gelüb "hoş geldiniz, safa geldiniz; konaklar hazırdır, heman buyurun," deyü davet eyledikde biz dahi hatırın sual idüb "memnûn olduk. Sovukdan gelen âdeme sıcak konak kadar olmaz," deyü cevap virildi.

Der Menzil-i Kal'a-i Varoniş
Saat 6

Menzil-i mezbûra nüzulümüzde konağımızın önünde üç yüz mikdarı tüfenk-endâz bayraklarıyla soltat selâma dizilüb konağa nüzulümüzde Nâme-i Hümâyuna ikramen dokuz pâre top şenliği idüb biz dahi tarafımızdan oğlumuzu gönderüb dostluk merasimi üzere "Nâme-i Hümâyun-ı şevket-makrûna ikram eylediler, hazzeyledik, memnun olduk," deyü hatırların sual eyledikde cevap itmişler ki "bir mikdar rahat olsunlar, şimdi hatırların sual itmek için biz dahi varırız," deyü oğlumuzu gönderüb bir saat mürurundan kendüsi dahi Hinto ile konağımıza geldiklerinde biz dahi odanın vasatında bulunub İnayetlu Efendilerimizden müşahede olunduğu vechile ikramlarında ihtimam idüb esna-yi musâhabetde "bizim yol zahmetlerimizi ve yollarda tayinatımız için olan kusurları bu mahalde tekml itmeğe hazırım, Çarım bu tarafa geldikde sizin ikramınız için bize lisanen tenbih buyurdular ve sizin teşrifinizden hazzeylediler, yollarda olan kusurları afvedersiz," deyü vâfir itizar ve azîm dil-nevazlıklar eylediler. Biz dahi kendülerine şükran üzere yollarda kusur olub köylerde bir şey bulunmadığını ve Azak'dan tedarük ile çıktığımızı ve padişahların müsafirleri bir vechile zaruret çekmeyeceğini, bahusus sizinle görüşükde çekilen zahmetler dahi bil-külliyeye feramûş olduğunu ve bundan böyle dahi zahmet çekilmeyüb her vechile rahatımız olacağını aklen müşahede ve şübhemiz kalmadı deyü. Vel-hasil dostluğu i'zâm iderek cevap verildikde azîm memnun olub şapkasın çıkarub temenna eyledi. Ba'dehu kahve ve çay şerbet ve gülâb-ı buhur ile ikram olunub ve kendüye dahi Efendile-

rimizin eyyam-ı devletlerinde bir ağır boyama ihda ve vedâ' eylediklerinde "yarın siz de bize bir kahve içmeğe teşrif idersiz,, deyü davet eylediler. Ertesi gün hinto gönderüb biz dahi vardığımızda ibtidaki odada şapkası elinde istikbal idüb ve oturacağımız yere bir zer-bâb mak'ad ve bir yasdık hazır idüb ve mase tâbir olunur sofralarının üzerinde beş on türlü şekerleme hazır idüb iclâs olundukda kahve ve çay ve azîm dil-nevazlıklar ve "el-hamdü lillâh Çarımız bu sene evimize geldi; ba'dehu Şevketlu Padişahın Elçisi geldi; bu sene işim rastdır,, deyü dostluk merasimi üzere ikram ve "Çarımız geldikde size ikram itmek için tenbih eyledi. İnşâ-Allâh siz dahi Çar Hazretlerine vardıkda bizden teşekkür idersiz; eğerçi ikramda kusurumuz vardır, ancak elimizden bu kadar geldi,, deyü itizar, biz dahi, "dostlukdan mürad olunan ruy-i dildir, ikram teklifinde değiliz,, deyü cevap verildikden sonra avretine ve oğluna birer ağır boyama, efendilerimin devletinde tekrar ihda olundu ve "Çar bu tarafa geldikde askeri dahi avdet eyledi mi, yohsa Timurkapu semtlerinde kışla mı verdiler?,, Vâfir zahmet çekdiklerine teessüf ederek sual olundukda "cümlesi avdet, hattâ Çarın kendi askeri sizden üç dört gün mukaddem bu mahalden geçdiler,, deyüb "ve bir mikdar askeri dahi admiral ile gerüden birkaç günedek gelür,, deyü cevap. Ve ba'dehu veda' eyledikde anlar dahi iki top sade hita-yı taklidî bize ve bir top Osman Ağaya virüb gene hinto ile konağımıza avdet ve ahşamdan sonra üzerimize tayin olunan mayor bir kızak üzerinde bir kebîr Çağ içinde beş altı yüz kuruş olmak üzere memlu mangır getürüb "yollarıda tayinatınızın kusurudur. Kobernater^{17]} (قور تار) selâm eylediler,, deyü teklif eyledikde biz dahi "hazzeyledik, memnun olduk; ancak biz bunda akça isticlâb itmeğe gelmedik. Eğer zahîreniz var ise getürün aluruz, eğer yohsa Şevketlu Kudretlu Azametlu Efendimizin eyyam-ı devletlerinde akçamız da çok, zahîremiz de çok. Biz akça almağa inayetlû efendilerimizden havf ideriz. Heman bize ikram bir saat mukaddem araba ve bargirimizi tedarük ve Çar Hazretlerine irsal eylemekdir,, deyü cevap virilmiştir. Bu mahalde iki gün meksolunub ertesi pazar günü hareket olundukda yedi pâre top şenliği idüb ve bir âdemlerin gönderüb "toplari kendulere ikram için atdım,, dedikde biz dahi "ikram bize değil Şevketlû padişahımızın Nâme-i Hümayun-ı şevket-makrunlarınadır, hazzeyledik, memnun olduk,, deyü cevap gönderildi. Kal'a-i mezbûrun ucunda buçuk saat mikdarı mesafede bir bent çekilüb ve evsatında dolab ile çekilür zencir ile asma köprü ve köprünün evsatında bir kereste bıçaşı kârhanesi ve bir iki yerinde

[Arkast var]

17] Rusçası : Gubernator = Vali.